

UOT 33

**REGIONAL KLASTERLƏRİN REGIONLARIN
SOSIAL-İQTİSADI İNKİŞAFINDA ROLU**

Günay QULİYEVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 30 noyabr 2022; çapa qəbul edilmişdir: 29 yanvar 2023; online-da çap edilmişdir: 30 mart 2023.

Received: 30th of November, 2021; accepted: 29th of January, 2023; published online: 30th of March, 2023.

Açar sözlər: *region, regional inkişaf, klaster, regional klaster, sənaye klasteri*

Giriş

Qloballaşma və artan beynəlxalq rəqabət şəraitində ölkə iqtisadiyyatının sabitliyi əsasən hər bir regionun dünya bazarında uğurla rəqabət aparmaq qabiliyyətindən asılıdır. Dünyada siyasi və iqtisadi səbəblərdən qaynaqlanan qlobal dəyişikliklər, eləcə də sürətli elmi-texniki tərəqqi ölkə regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına yeni yanaşmalar tələb edir. Bu baxımdan, klaster yanaşması maraqlıdır, ona görə regionun rəqabət qabiliyyəti onun ərazisində bir-biri ilə əlaqəli sənaye klasterinin mövcudluğundan asılıdır.

Regional inkişafa klaster yanaşmasının üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o, mikroiqti-sadi komponentə, eləcə də iqtisadi inkişafın ərazi və sosial aspektlərinə yüksək əhəmiyyət verir. Bundan əlavə, o, məşğulluğun artması, regional istehsal sistemlərinin rəqabət qabiliyyətinin artması, büdcə gəlirlərinin artması və s. ilə özünü göstərən regional inkişafı stimullaşdırmaq üçün effektiv alətlər təklif edir. Sinergetik təsirlərə görə əmək məhsuldarlığı həm klasterin özündə, həm də iqtisadiyyatın əlaqəli sahələrində yüksəlir.

Bütün bunlar isə müasir şəraitdə Azərbaycan regionlarında klasterlərin yaradılmasının nəzəri cəhətdən öyrənilməsi və tədqiq edilməsini iqtisad elminin aktual problemlərindən birinə çevirir.

1. Regional klasterlərin mahiyyəti və əhəmiyyəti

İqtisadi sistemlərin inteqrasiyası və qloballaşma proseslərinin intensivləşməsi şəraitində regionların iqtisadi inkişaf templərinin səmərəsiz uyğunlaşdırılmasından regional iqtisadi sistemlərin rəqabət üstünlüklərinin inkişafını stimullaşdıran şəraitin formalaşmasına keçid zərurəti ortaya çıxır. Ölkənin və ayrı-ayrı ərazilərin inkişaf potensialının artırılması, eləcə də rəqabət qabiliyyətinin artırılması mexanizmlərindən biri də klasterlərin formalaşmasına yönəlmiş siyasətin tətbiqidir. Son onilliklərdə klaster regionların iqtisadi inkişafında mühüm amil kimi qəbul edilir və klasterlərin formalaşdığı ərazi qurumları iqtisadi artımda lider olurlar.

İngilis dilindən tərcümədə "klaster" termini dəstə, fırça, şüa, yığılma deməkdir və uzun müddət bir çox təbiət elmlərində, ilk növbədə riyaziyyat, astronomiya, kimya və nüvə fizikasında istifadə edilmişdir. İqtisadi ədəbiyyatda bu termin yalnız 80-ci illərin sonlarından

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: gunayquliyeva2904@gmail.com

intensiv şəkildə istifadə olunmağa başlayıb və iqtisadi nəzəriyyəyə Maykl Porter tərəfindən daxil edilib və bir-biri ilə əlaqəli şirkətlərin, ixtisaslaşmış xidmət təminatçılarının, müvafiq sənayelərdəki firmaların, habelə onların müəyyən sahələrdə fəaliyyətləri ilə bağlı olan, rəqabət aparan, lakin eyni zamanda birgə işləyən təşkilatların coğrafi cəhətdən cəmləşmiş qrupları kimi müəyyən edilir” (1, s. 183). Sonrakı əsərlərində M.Porter klasterə “ümumilik və tamamlayıcı cəhətlərlə birləşən, konkret sahədə coğrafi cəhətdən yaxın əlaqəli şirkətlər və qarşılıqlı fəaliyyət göstərən institutlar qrupu” kimi bir az fərqli tərif verir (2, s. 213).

İqtisadi inkişaf vasitəsi kimi innovasiya klasterlərinin təşviq edilməsinin geniş yayılmış və artan praktikasında əsas hərəkətverici qüvvələr dövlətlər olmuşdur. Maykl Porter 1990-cı ildə yazdığı “*Millətlərin Rəqabətli Üstünlüyü*” kitabında iddia edirdi ki, inkişaf etmiş iqtisadiyyatlarda rəqabətqabiliyyətliliyin, ixracın artımının və artan məşğulluq və gəlir səviyyəsinin əsas mənbəyi ayrı-ayrı şirkətlər və ya sektorlar deyil, əlaqəli sənayelərin regional “klasterləri”dir (1, s. 184). Klasterlər bir-biri ilə iş aparan və təlim keçmiş işçilərə, infrastruktura və texnologiyaya ümumi ehtiyacları olan əlaqəli sektorlarda firmaların coğrafi olaraq lokallaşdırılmış təmərküzləşməsidir. Klaster konsepsiyasının Porterdən təxminən bir əsr əvvəl olmasına və klaster fenomeninin özü tarix qədər qədim olmasına baxmayaraq, Porter onu o qədər effektiv şəkildə populyarlaşdırdı ki, onun kitabı ortaya çıxdıqdan sonra klaster konsepsiyası qabaqcıl ölkələrdə, o cümlədən Birləşmiş Ştatlarda iqtisadi inkişaf düşüncəsində üstünlük təşkil etdi.

Sənaye klasterləri nəzəriyyəsinin banisi M.Porter 1990-cı ildə nəşr olunmuş “*Millətlərin rəqabət üstünlüyü*” əsərində klasterlərin iki əsas növünü ayırd edir (1, s.188):

- “alıcı-satıcı” münasibətləri ilə bağlı olan müəssisə və istehsalatlardan ibarət şaquli klasterlər;

- üfüqi klasterlər, o cümlədən məhsullar üçün ümumi bazarları paylaşa bilən, eyni və ya oxşar texnologiyalardan istifadə edən müəssisələr və sənayelər, müqayisə edilə bilən peşəkar ixtisas və bacarıqlara malik işçi qüvvəsi və digər ümumi resurslar.

Porterin klaster nəzəriyyəsinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyəti “determinantlar” adlanan amillərə, o cümlədən amil şəraitinə, tələb şərtlərinə, əlaqəli və dəstəkləyici sənayelərə, firma strategiyalarına, onların strukturuna və rəqabətinə əsaslanır. Bu nəzəriyyəyə görə, dövlətin rəqabət qabiliyyəti yalnız bu amillərin inkişafı və aktiv qarşılıqlı təsiri ilə özünü göstərə bilər.

Berqman və Fezer öz araşdırmalarında klasterə fərqli tərif verirlər. Belə ki, onlara görə klaster dövlət, özəl və yarı-dövlət tədqiqat və inkişaf institutlarının əlaqəli və bir-birini tamamlayan firmaların məcmusudur (7, s. 3-4). Ketelsə görə, “Klasterlər müəyyən bir coğrafi bölgədə birgə yerləşmiş və müvafiq qrupa məhsul və ya xidmətlər təqdim edərək qarşılıqlı asılılıqlarla əlaqəli olan şirkətlər və qurumlar qruplarıdır.” (6, s. 4-6).

Klasterin çoxlu tərifləri çoxluq formasiyalarının növ müxtəlifliyinə dəlalət edir ki, bu da müxtəlif təsnifatların və klaster növlərinin mövcudluğunu sübut edir. Sosial-iqtisadi əhəmiyyəti baxımdan daha çox geniş yayılmış növlərdən biri də regional klasterdir. Regional klaster nəzəriyyəsi Maykl Enrayt tərəfindən yaradılmışdır və buradan belə nəticə çıxır ki, rəqabət üstünlükləri Porterinki kimi milli səviyyədə deyil, regional səviyyədə yaradılır və burada əsas rolu regionların inkişafı üçün tarixi ilkin şərtlər, biznesin aparılması, istehsalın təşkili və təhsil alma mədəniyyətlərinin müxtəlifliyi oynayır. Beləliklə, o, regional klaster - firmaların - klaster üzvlərinin bir-birinə coğrafi yaxınlıqda yerləşdiyi sənaye klasteri anlayışını təqdim edir.

N.Semyonova "Klasterləşmə – dünya iqtisadiyyatında və siyasətində yeni bir hadisədir" əsərində regional klasterləri də nəzərdən keçirir. Müəllifə görə regional klasterlər “müəyyən regionda müəyyən istehsal sahəsində birləşmiş firmalar, universitetlər və digər

təşkilatlar məcmusudur, burada sinerjiya iştirakçılar arasında rəqabət və əməkdaşlıq yolu ilə əldə edilir” (8).

Onun fikrincə, bu cür qarşılıqlı fəaliyyətin effektivliyi “yenidən yaranan regional əlaqələr vasitəsilə əldə edilir, yəni regionun bütün müəssisələri əsas məqsədə – bütövlükdə klaster kimi regionun inkişafına nail olmaq üçün rəqabətli tərəfdaşlıq əsasında qarşılıqlı fəaliyyət göstəririlər.

Bir çox iqtisadçı alimlər regional klasterlərin aşağıdakı növlərini ayırd edirlər:

- güclü, səmərəli klaster strukturu ilə xarakterizə olunan və istehsal tsiklinin ən mühüm mərhələlərini əks etdirən, yüksək rəqabət və iştirakçılar arasında aktiv qarşılıqlı əlaqə, eləcə də davamlı rəqabət üstünlükləri yaratmaq;

- dayanıqlı, klaster strukturunun aqlomerasiyadan əhəmiyyətli fayda əldə etmək üçün davamlı şəkildə inkişaf etdiyi, kritik istehsal potensialının yığılmadığı və aktiv klasterdaxili qarşılıqlı əlaqə;

- strukturun hələ də çox dağınıq olduğu, lakin sürətlə inkişaf etdiyi, lakin gələcək inkişafa kömək edən amillərin mövcud olduğu potensial klasterlər;

- yalnız ayrı-ayrı klaster strukturlarının olduğu gizli klasterlər, kifayət qədər sabit kommunikativ əlaqələr yoxdur.

Aparılan araşdırmalardan məlum olur ki, klasterlərin özlərinə məxsus müxtəlif xarakterik xüsusiyyətləri mövcuddur. Bunlardan aşağıdakıları qeyd etmək olar (3, s. 25-26):

- coğrafi təmərküzləşmə;
- prosesdə geniş iştirakçılıq;
- ixtisaslaşma;
- innovativlik;
- müxtəlif iştirakçılar arasında əlaqə və qarşılıqlı təsirin mövcudluğu;
- rəqabət və kooperasiyanın mövcudluğu;
- həyat dövrü.

Aparılan araşdırmalardan və inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsindən məlum olur ki, klasterin yaradılması konkret region və bütövlükdə ölkə üçün bir sıra müsbət nəticələrə malikdir:

- Yeni iş yerlərinin yaradılması;
- Əmək məhsuldarlığının artması;
- İnnovasiyaların inkişafı üçün əlverişli mühitin yaradılması;
- Regionun rəqabət qabiliyyətinin artırılması;
- Beynəlxalq səviyyədə müxtəlif sənaye sahələrinin rəqabət qabiliyyətinin artırılması;
- İxrac həcmində artım.

Bundan əlavə, klasterə daxil olan təşkilatların özləri aşağıdakı üstünlükləri və dəstək tədbirlərini alırlar:

- İdarəetmə şirkəti xidmətləri;
- Əməkdaşlıq layihələrinə dəstək;
- Birgə infrastruktur layihələrinin dövlət tərəfindən birgə maliyyələşdirilməsi;
- Vergi güzəştləri;
- İnzibati maneələrin aradan qaldırılması və tənzimləmə yükünün azaldılması;
- Tələbin stimullaşdırılması;
- Maliyyəyə çıxış imkanlarının artırılması.

Bütün qeyd olunanlarla yanaşı regional klasterlər rəqabətə üç şəkildə təsir edir:

- Biznesin məhsuldarlığını və səmərəliliyini artırır: Klasterlər özəl girişlərə, işçi qüvvəsi və biliyə çıxışı artırır. Bu, şirkətlərarası koordinasiyanı asanlaşdırır. Əməliyyat xərclərini azaldır. Şirkətlərlə davamlı performans müqayisəsini təmin edərək təkmilləşmə istəyini artırır.

• İnnovasiyaları gücləndirir və təşviq edir: Klasterlər gələcəkdə məhsuldarlığı artıracaq yeni məhsullar yaratmaq imkanlarını dərk etməyi asanlaşdırır. Firmalararası ünsiyyət sənaye ehtiyacları və tendensiyaları haqqında məlumat verir. Çoxlu sayda təchizatçı və qurumlar bilik istehsalının artmasına səbəb olur. Regional resursların nisbi bolluğu yeni məhsulların sınaqdan keçirilməsi xərclərini azaldır.

• Kommersiyalaşma prosesini sürətləndirir: Klasterlər onların inkişafına və möhkəmlənməsinə imkan verəcək yeni biznes sahələrinin yaranmasına təkan verir. Klasterin yaratdığı işçi qüvvəsi, təchizatçılar və digər resurslar yeni məhsulların kommersiyalaşdırılmasına və yeni şirkətlərin yaradılmasına şərait yaradır.

Region kontekstində iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafı üçün klaster modeli, bir çox alimlərin fikrincə, ərazinin inkişafına investisiyaların təsirini artırmaqla yanaşı, həm də regionun iqtisadiyyatını əhəmiyyətli dərəcədə optimallaşdırmağa bilər. ABŞ-dakı Silikon Vadisi klaster yanaşmasının ən parlaq və ən erkən nümunələrindən biridir. Onun ərazisində 87 minə yaxın şirkət, onlarla tədqiqat mərkəzi və bir neçə böyük universitet yerləşir.

2. Regional klasterlərin inkişafında dövlətin rolu

Bu gün artan rəqabət fenomeni dəyişən şərtlərə yüksək dərəcədə uyğunlaşa bilən çevik strukturları ilə KOS-ları, yeni sənaye mərkəzlərini, kiçik və orta ölçülü şəhərləri ön plana çıxarır. Xüsusilə, region və regional rəqabət qabiliyyəti müvafiq inkişaf fonunda əsas aktorlardan biri kimi qəbul edilir. Bu səbəbdən də ölkələrin daha əvvəl həyata keçirdikləri siyasətlərin nəzərdən keçirilməsi zərurətə çevrilir. Sadəcə sənayeləşmə siyasətindən və ya regionun/sektorun inkişafından imtina əvəzində yerli potensialı aktivləşdirən, KOS-ları və çevik istehsal strukturunu özündə birləşdirən, müxtəlif aktorları bir araya gətirərək əməkdaşlığı artıran, milli və beynəlxalq səviyyədə rəqabəti gücləndirən qlobal bazarlarla inteqrasiya olunmuş regional inkişaf yanaşması qəbul edilir. Bu məqamda klasterləşmə siyasəti mühüm regional inkişaf siyasəti vasitəsi kimi qəbul edilir. Klaster siyasəti dövlət və regional iqtisadi siyasətin həyata keçirilməsinin ən ümumi mexanizmlərindən biridir.

Klasterləşmə siyasətinin məqsədləri KOM-lar və iri müəssisələr arasında şəbəkə strukturlarının yaradılması, innovativ fəaliyyətləri sürətləndirməklə məhsuldarlığı artıracaq universitet-sənaye əməkdaşlığının qurulması və nəhayət, milli və yerli rəqabət qabiliyyətinin artırılması klasterləşmə siyasətinin məqsədləri sırasındadır. Yuxarıda ifadə olunan vizyona nail olmaq üçün vurğulanmalıdır ki, rəqabətqabiliyyətlik və innovasiya anlayışları klasterləşmə siyasətində əsas prioritetlərdən biridir.

Regional klaster siyasətinin əsas istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir:

- iqtisadi klasterlərin ərazi səviyyəsində müəyyən edilməsi və monitorinqi, o cümlədən klasterin strukturunun müəyyən edilməsi, onun ayrı-ayrı əlaqələrinin ərazi lokallaşdırılması;

- ərazi klasterlərində potensial iştirakçılar üçün kommunikasiya platformalarının formalaşdırılması, o cümlədən onların regional inkişaf strategiyalarının işlənilib hazırlanması və müzakirəsi prosesinə inteqrasiyası yolu ilə;

- klaster üzvlərinin konsolidasiyasının (o cümlədən assosiativ formalar vasitəsilə) asanlaşdırılması, klaster müəssisələrinin xarici bazarlara çıxışını asanlaşdırmaq üçün proqramların həyata keçirilməsi;

- regionlarda informasiya-kommunikasiya infrastrukturunun inkişafı;

- ərazi iqtisadi klasterlərin inkişafı üçün institusional mühitin formalaşdırılması.

Klaster siyasətinin həyata keçirilməsində əsas məqsəd regionlarda iqtisadi klasterləri formalaşdıran müəssisələrin, avadanlıq, komponentlər tədarükçülərinin, ixtisaslaşdırılmış istehsal və xidmətlərin, elmi-tədqiqat və təhsil təşkilatlarının rəqabət qabiliyyətini artırmaqla yüksək iqtisadi artım tempələrini və iqtisadiyyatın diversifikasiyasını təmin etməkdən ibarətdir.

İyirmi ildən artıq bir müddət ərzində yaradılmış regional klasterlərin inkişafı üzrə dünya təcrübəsi regionda klasterlərin formalaşmasının ümumi modellərini müəyyən etməyə imkan vermişdir. Klaster siyasətinin müxtəlif tətbiqləri var: Şimali Amerika, Hindistan,

Finlandiya və İtaliya modelləri. Bu modellərin müqayisəli təhlili M.Porterin özünün təqdim etdiyi meyarlara əsasən aparıla bilər: bazar münasibətlərinin və rəqabətin dərəcəsi, aparıcı firmaların mövcudluğu, kiçik biznesin inkişafı, innovasiya, biznesin beynəlmilləşməsi.

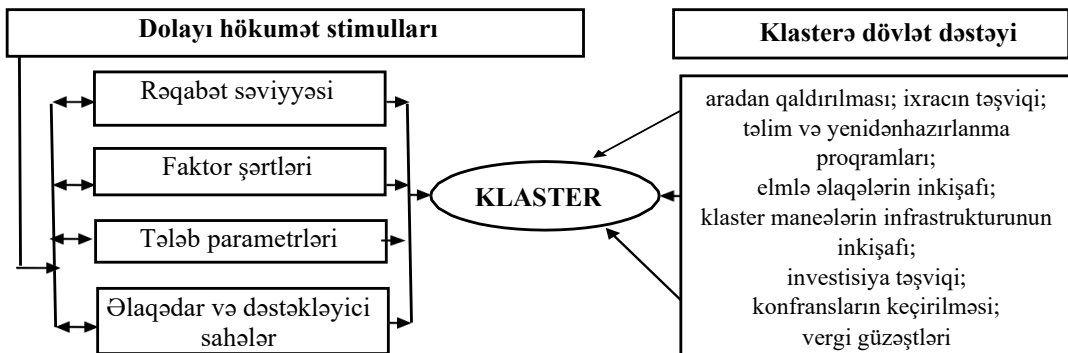
Belə ki, məsələn, iqtisadi siyasəti klasterləşməyə əsaslanan Finlandiya 2000-ci illər ərzində dünya rəqabətqabiliyyətlik reytingində lider mövqeləri tutmuşdur. Dünya meşə ehtiyatlarının cəmi 0,5%-nə malik olan bu ölkə yüksək məhsuldarlığa malik klasterlər vasitəsilə dünya ağac məhsulları ixracının 10%-ni və kağızın 25%-ni təmin edir (4, s.73). Telekommunikasiya bazarında mobil rabitə avadanlığı və mobil telefonların dünya ixracının əhəmiyyətli hissəsini təmin edir. Üstəlik, Finlandiya təkcə sənaye klasterlərinin yüksək inkişaf səviyyəsinə malik ölkə deyil, həm də xidmət bazarının inkişafı üçün klaster modelidir.

Ölkə başçısının məlum sərəncamı ilə təsdiq olunmuş milli iqtisadiyyatın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsində klaster yanaşmasının tətbiqinə daha çox diqqət yetirilir. Məsələn, “Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”nə görə, Azərbaycanda regionlarda işçi qüvvəsinin Bakı şəhərinə nisbətən əhəmiyyətli səviyyədə ucuz olması bölgələrdə əməkintutumlu klaster inkişafı üçün böyük potensial formalaşdırır. Bu baxımdan əyalətlərdə təhsil-təlim prosesi və ixtisaslı kadr hazırlığı, klaster yaratma təşəbbüslərinin dəstəklənməsi əsas prioritetlər sırasına daxil edilib. Universitet klasterlərinin “təhsil-tədqiqat-innovasiya” zəncirinin effektivliyini artırma biləcəyi nəzərə alınaraq bəzi ixtisaslaşmış universitetlərdə klasterlərin yaradılmasının təşviqi, bu klasterlərdə əldə olunan elmi nəticələrin istehsalat tətbiqinin stimullaşdırılması nəzərdə tutulur (5, s. 18).

Aparılmış araşdırmalardan məlum olur ki, Azərbaycanda regional klasterlərin inkişafına bir sıra amillər mane olur. Bu amillərdən bəziləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- müəssisələr arasında, xüsusən texnoloji istehsal zənciri çərçivəsində bir-biri ilə əlaqəli olanlar arasında ümumi iqtisadi marağın olmaması;
- regionlarda sahibkarlıq təşəbbüskarlığının yetərinə yüksək olmaması;
- klaster strukturuna daxil olan müəssisələrə regional hakimiyyət orqanları tərəfindən kifayət qədər dəstəyin olmaması;
- elmi-tədqiqat institutları, universitetlər və sənaye müəssisələri arasında qeyri-sabit əlaqələr;
- müəssisələrin qısamüddətli inkişaf strategiyası və inzibati orqanların rəqabət qabiliyyətinin artırılmasında uzunmüddətli marağın olmaması;
- ilkin kapitalın məhdudluğu;
- biznes mühitinin və infrastruktur bazasının inkişaf səviyyəsinin aşağı olması;
- rəqabətin qeyri-kafi səviyyəsi və s.

Ölkəmizdə regional klasterlərin inkişafına dövlət dəstək tədbirləri, bir tərəfdən, regional rəqabət üstünlüyünü müəyyən edən amillərin dolayı dəstəyindən, digər tərəfdən, dövlət regional klasterin yaradılmasına və fəaliyyətinə birbaşa dəstəyindən ibarət olmalıdır. Bu cür dövlət dəstəyini aşağıdakı şəkildəki kimi təsvir etmək olar.

Şəkil 1. Ölkədə rəqabətli klasterin formalaşması modeli

Mənbə: (2 s. 222)

Bu qeyd edilənlərlə yanaşı, region iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün mövcud potensialdan maksimum istifadə etməyə imkan verən regional iqtisadiyyatın effektiv modelini müəyyən etmək lazımdır. İqtisadi klasterlərin yaranmasının stimullaşdırılması regional inkişaf siyasətinin prioritetinə çevrilməlidir. Regional istehsal klasterləri kiçik və orta biznes üçün inteqrasiya və dəstək formasına çevrilməlidir. Kiçik və orta biznesin inkişafına əhəmiyyətli makroiqtisadi və sektoral yanaşmalar ərazi istehsal klasterlərinin formalaşmasında ifadə olunan regional yanaşma ilə tamamlanmalıdır.

Nəticə

Regional klasterlərin inkişafı təchizatçılara, ixtisaslı işçi qüvvəsinə, informasiyaya, xidmət və təhsil mərkəzlərinə çıxışı asanlaşdırmaqla əmək məhsuldarlığını və ümumilikdə istehsal səmərəliliyini artırır. Eyni zamanda, klasterlərin mövcudluğu innovasiyaların təşviqini stimullaşdırır, çünki şirkətlər prosesin təkmilləşdirilməsi üzrə ən qabaqcıl məlumatlara çıxış əldə edirlər. Klasterlərdə yeni firmaların təşkili və yeni sənaye və mal növlərinin buraxılması üçün əlverişli şərait yaradılır. Respublikanın regionlarında klaster siyasəti konkret məhsuldan, onun istehsalındakı vəziyyətdən, regional bazarın strukturunda tutduğu yerdən və regionun ixrac tədarükündən, istehsal perspektivlərindən asılı olaraq, beynəlxalq əmək bölgüsünün tələbləri nəzərə alınmaqla hazırlanmalıdır. Belə bir sistem aşağıdakı tədbirləri əhatə etməlidir:

- regional əhəmiyyətli klasterlərə daxil olan müəssisələrin güzəştli kreditləşdirilməsinin təmin edilməsi;
- yüksək texnologiyalı məhsulların istehsalının stimullaşdırılması və əlavə dəyər də aşağı paya malik məhsulların istehsalının azaldılmasına şərait yaradılması;
- idxalın rasionallığının qiymətləndirilməsi əsasında idxalı əvəz edən məhsulların istehsalı üzrə rentabelli olmayan müəssisələrin yenidən profilləşdirilməsi üzrə tədbirlər sisteminin işlənilib hazırlanması zəruridir;
- xaricdən maliyyələşməyə və məhsulların kreditlə tədarükünə, habelə məhsul ixracının sığortalanmasına dövlət zəmanəti mexanizmini hazırlamaq;
- sərqi-yarmarka fəaliyyətinin həyata keçirilməsi yolu ilə regional klasterlərin məhsullarının xarici bazarlara çıxarılmasına köməklik göstərmək;
- ticarət əlaqələrinin prioritet olduğu ölkələrdə regional satış ofisləri açmaq;
- eyni sənaye sahələrində fəaliyyət göstərən klasterlər arasında əlaqələrin genişləndirilməsinə töhfə verən informasiya infrastrukturunun formalaşdırılması.

Bütövlükdə, yerli klasterlərin yaradılması ölkəmizdə kiçik sahibkarlığın inkişafına böyük təkan verəcək, onun daxili və xarici bazarlarda rəqabət qabiliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artıracaq, regionun gəlirliliyini artıracaq, məşğulluq problemlərini həll edəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990. 855 p.
2. Porter M.E. On Competition. Cambridge, Mass.: Harvard Business School Press, 1998. 545 p.
3. Меньшенина И.Г., Капустина Л.М. Кластерообразование в региональной экономике. Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2008. 154 с.
4. Филиппов П.Н., Сутырин С.Ф. Кластеры конкурентоспособности Финляндии // Вестник Санкт-Петербургского университета, 2004, Сер. 5, Вып. 1 (№ 5), с. 71-78.
5. Ağayev R. Regionlarda klasterlərin yaradılması və inkişafı yolları. Bakı, 2017. 26 s.

- (http://edf.az/uploads/documents/teqdimat_rovshan-agayev_regionlarda-klaster_05-05-2017.pdf)
6. Ketels C.H. The Development of the Cluster Concept-Present Experiences and Further Developments // Pater prepared for NRW conference on clusters, Duisburg, Germany January 2003, 25 p.
(https://www.clustermapping.us/sites/default/files/files/resource/The_development_of_the_cluster_concept_-_present_experiences_and_further_developments.pdf)
 7. Bergman E.M. and Feser E.J. Industrial and Regional Clusters: Concepts and Comparative Applications // Web Book of Regional Science, Regional Research Institute 1999. 62 p.
(https://www.researchgate.net/publication/269709907_Industrial_and_Regional_Clusters_Concepts_and_Comparative_Applications#fullTextFileContent)
 8. Семёнова Н. Кластеризация – новое явление в мировой экономике и политике. 2008.
(<https://www.nanonewsnet.ru/blog/nikst/klasterizatsiya-novoe-yavlenie-rol-v-mirovoi-ekonomike-politike>)

Резюме

Гюнай Гулиева

Роль региональных кластеров в социально-экономическом развитии регионов

Статья посвящена роли региональных кластеров в социально-экономическом развитии регионов внутри страны. Кластерная модель развития отдельных отраслей экономики в контексте региона, по мнению многих ученых, наряду с повышением влияния инвестиций на развитие территории, способна существенно оптимизировать экономику региона. Применение кластерного подхода в управлении экономическими процессами в последние десятилетия, исходя из опыта различных стран, стало одним из основных средств территориального развития. Кластеры являются одной из самых распространенных форм организации бизнеса особенно в развитых странах. Основным аргументом преимущества кластерного механизма в отраслевых исследованиях заключается в том, что создание конкурентной среды на произвольной территории возможно благодаря существованию субъектов, как поддерживающих друг друга, так и конкурирующих друг с другом в рамках сходных отраслей экономики.

Основной целью исследования является выявление характерных черт региональной кластерной модели на основе изучения соответствующей экономической литературы и мирового опыта, определение возможностей применения этой модели в Азербайджане, нацеленном на переход к новой модели экономического роста, разработка предложений и рекомендаций по реализации данной модели.

В исследовании разъяснена важность и необходимость применения модели региональной кластеризации при решении таких задач, как социально-экономическое развитие регионов внутри страны в Азербайджане. На основе опыта зарубежных экономистов, проводивших ценные научные исследования в этой области, и опыта зарубежных стран, имеющих многолетний опыт в этой области, объяснены природа и особенности региональных кластеров. Кроме того, в статье рассматривается сущность кластеров, их виды, роль и значение кластеров в социально-экономическом развитии страны и ее регионов.

В исследовании рассматривается роль государства в развитии региональных кластеров и показываются основные направления региональной кластерной политики. В статье были также рассмотрены факторы, препятствующие развитию региональных кластеров в регионах Азербайджана, даны практические предложения и рекомендации, которые могли бы способствовать созданию и развитию региональных кластеров в нашей стране.

Ключевые слова: *регион, региональное развитие, кластер, региональный кластер, промышленный кластер*

Summary

Gunay Guliyeva

The Role of Regional Clusters in the Social-Economic Development of the Regions

The article is devoted to the role of regional clusters in the socio-economic development of regions within the country. The cluster model for the development of individual sectors of the economy in the context of the region, according to many scientists, along with an increase in the impact of investments on the development of the territory, can significantly optimize the economy of the region. The use of the cluster approach in the management of economic processes in recent decades, based on the experience of various countries, has become one of the main means of territorial development. Clusters are one of the most common forms of business organization, especially in developed countries. The main argument for the advantage of the cluster mechanism in sectoral studies is that the creation of a competitive environment in an arbitrary territory is possible due to the existence of entities that both support each other and compete with each other within similar sectors of the economy.

The main purpose of the study is to identify the characteristic features of the regional cluster model based on the study of relevant economic literature and world experience, to determine the possibilities for applying this model in Azerbaijan, aimed at the transition to a new model of economic growth, and to develop proposals and recommendations for the implementation of this model.

The research explains the importance and necessity of applying the regional clustering model in solving such problems as the socio-economic development of regions within the country in Azerbaijan. Based on the experience of foreign economists who have conducted valuable scientific research in this area, and the experience of foreign countries with many years of experience in this area, the nature and characteristics of regional clusters are explained. In addition, the article discusses the essence of clusters, their types, the role and importance of clusters in the socio-economic development of the country and its regions.

The research examines the role of the state in the development of regional clusters and shows the main directions of regional cluster policy. The article also considered the factors hindering the development of regional clusters in the regions of Azerbaijan, gave practical suggestions and recommendations that could contribute to the creation and development of regional clusters in our country.

Keywords: *region, regional development, cluster, regional cluster, industrial cluster*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Məmmədov Elşad Yaqub oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.